

Albert Camus

Roger Gremier

◆ bytový seminář, česky | francouzsky, vznik: 4. 6. 1987

◆ private seminar, Czech | French, origin: 4. 6. 1987

Albert Camus [1987]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1987-06-04 Roger Gremier – [Albert] Camus (1) [datum doplněno podle druhé kazety]_s1_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Je m'excuse, je m'y suis pris même un peu tard, c'est que à la libération de la France en 44 Camus a fait de moi un journaliste, il m'a embauché dans son journal quotidien *Combat*.

Jiný hlas: Při osvobození Francie v roce 44 ze mě Camus udělal novináře, zaměstnal mě ve svých novinách *Combat*.

Jiný hlas: Et j'ai travaillé avec lui pendant trois ans dans cette première équipe avec lui. Ensuite, vous savez comme on entre dans la *philosophie*, Pascal Pia qui était l'ami de Camus et le directeur de *Combat* nous avait dit au départ: on va essayer de faire un journal raisonnable et comme le monde est absurde, ça va échouer. Ça n'a pas raté.

Jiný hlas: Pracoval jsem tam tři roky. Pascal Pia, který byl přítel Camuse a ředitel těchto novin, na začátku řekl: pokusíme se udělat rozumné noviny, ale jelikož je tento svět absurdní, tak to asi selže. A selhalo to.

Jiný hlas: Et alors la deuxième chose ensuite, c'est qu'il a un peu fait de moi un écrivain aussi puisqu'il a publié mon premier livre dans une collection qu'il dirigeait chez *Gallimard*. Et tant qu'il a vécu, c'est lui qui s'est occupé de mes livres chez *Gallimard*. Et par une sorte comme ça de retournement du destin, maintenant c'est moi qui m'occupe de ses livres chez *Gallimard*.

Jiný hlas: Udělal ze mě i spisovatele, protože vydal moji první knihu v nakladatelství *Gallimard*. A dokud žil, tak se o mé knihy v *Gallimardu* staral on. A takovým podivným obratem osudu se teď já starám o jeho knihy v nakladatelství.

Jiný hlas: Bon, alors je pense que c'est plutôt le côté *philosophique* de Camus qui vous intéresse bien qu'il ait toujours dit qu'il n'était pas un *philosophe*. Bon, mais cela dit je suis prêt à répondre à toutes les questions que vous pouvez avoir envie de poser. Et si vous permettez, je commencerai quand même par quelque chose d'anecdotique. Oui, en 1935 dans les journaux d'Alger, on a relaté un fait divers qui se passait en Yougoslavie.

Jiný hlas: Myslím, že vás nejvíc zajímá *filosofická* stránka u Camuse, i když sám řekl, že není *filosofem*. Ale mimo to jsem ochoten odpovídat na všechny otázky, které budete chtít klást. A začnu anekdotou. V roce 1935 se v alžírských novinách vyprávělo o události, která se udála v Jugoslávii.

Jiný hlas: Alors c'était l'histoire d'un voyageur qui revenait après une longue absence dans l'auberge que tenaient sa mère et sa sœur et la mère et la sœur ne le reconnaissaient pas et l'assassinaient.

Jiný hlas: Šlo o cestovatele, který se vrátil po dlouhé době do hospody nebo restaurace, kde pracovala jeho matka a sestra, a ony ho nepoznaly a zabily ho.

Jiný hlas: Alors dans le roman *L'Étranger* de Camus, il y a cette histoire, *L'Étranger* trouve un bout de journal dans sa cellule, Meursault trouve un bout de journal dans sa cellule et c'est ce fait divers, mais là ça se passe en Tchécoslovaquie dans *L'Étranger*.

Jiný hlas: V románu *Cizinec* je tento příběh popsán. Meursault najde ústřížek novin, ale v románu se to odehrává v Československu a ne v Jugoslávii.

Jiný hlas: Et alors la même histoire fournit le sujet de la pièce de théâtre *Le Malentendu* qui se passe aussi en Tchécoslovaquie.

Jiný hlas: A je to také téma divadelní hry *Nedorozumění*, která se také odehrává v Československu.

Jiný hlas: Alors pourquoi la Tchécoslovaquie? Parce que Camus ne connaissait pas la Yougoslavie mais avait passé à Prague en pendant l'été 1936 et dans des conditions où c'était un des moments les plus malheureux de sa vie. Ce qui a donné la couleur justement à ce passage de *L'Étranger* et à la pièce.

Jiný hlas: Proč Československo? Protože Camus neznal Jugoslávii, ale pobýval v Praze v roce 36 v nejsmutnější době svého života. A toto dalo zabarvení tomuto románu *Cizinec* a divadelní hře *Nedorozumění*.

Jiný hlas: Il avait projeté de faire un voyage pendant l'été avec sa femme, sa première femme et puis un

ami à eux et ce voyage a tourné au désastre et ils se sont quittés du côté de Vienne et il est allé à Prague tout seul et ça a été la fin de ce premier mariage.

Jiný hlas: Podnikl cestu se svou manželkou, první manželkou a s přítelem, a ta cesta nějak špatně dopadla a oni se všichni rozešli ve Vídni a Camus jel sám do Prahy.

Jiný hlas: Bon, et il s'est retrouvé à Prague la mort dans l'âme et la mort dans l'âme c'est le chapitre de c'est le titre d'un des chapitres de son premier livre et ce chapitre décrit une errance solitaire et très malheureuse dans Prague.

Jiný hlas: Ocítl se v Praze v depresi a je to také titul první kapitoly v jeho knize *Rub a líc*.

Jiný hlas: Bon, et il reprend le thème du voyage à Prague dans le premier roman qu'il écrit et qu'il n'a pas publié de son vivant, qu'il a abandonné pour faire *L'Étranger*, qui s'appelle *La Mort heureuse*.

Jiný hlas: Téma Prahy se pak objeví v jeho prvním románu, který nevydal za života a který se jmenuje *Šťastná smrt*.

Jiný hlas: Et alors là aussi il y a un personnage qui arrive à Prague et qui est dans une solitude profonde, c'est complètement un décalque de la vie de Camus quoi.

Jiný hlas: V tom románu je postava, která přijede do Prahy, je nešťastná a odpovídá to Camuovu životu.

Jiný hlas: Bon alors il erre sous les arcades, dans les églises, dans les cloîtres et il est complètement obsédé par l'odeur des concombres au vinaigre qu'on vend dans les rues.

Jiný hlas: Bloudí po kostelích a klášterech a je posedlý vůní okurek naložených.

Jiný hlas: Bon alors pour bon ça c'est pour montrer les liens entre Camus et Prague.

Jiný hlas: Chtěl jsem ukázat spojení mezi Camusem a Prahou.

Jiný hlas: Camus est mort en 1960 à une époque où il était très critiqué et depuis il a connu dans le fond déjà plusieurs postérités, c'est-à-dire que tous les dix ans on révise un peu l'opinion qu'on a de lui et tantôt il a tort, tantôt il a raison.

Jiný hlas: Camus umřel v roce 60 a tenkrát byl hodně kritizován, ale po deseti letech se pokaždé změní názor o něm a o jeho díle. Někdy má pravdu, někdy nemá.

Jiný hlas: Parlant du livre que je viens de faire là, Claude Roy avait titré son article: Camus a eu tort d'avoir raison trop tôt.

Jiný hlas: O této knize napsal nějaký francouzský spisovatel hodně známý: Camus udělal chybu, že měl příliš brzo pravdu.

Jiný hlas: Et alors on arrive à une sorte de renversement actuellement en France dans l'opinion où Camus tout à coup là qui avant passait pour un naïf, c'est presque un saint, ce qui est exagéré aussi.

Jiný hlas: A teď dochází ve Francii k takovému obratu v mínění, kdy Camus, který byl dříve považován za naivního, je skoro svatý, což je taky přehnané oui, et Sartre au contraire, c'est le diable tout à coup. A Sartre zase je ďábel, což je přehnané taky, protože se srovnávají věci, které se nedají srovnat.

Il avait connu un succès très rapide au lendemain de la guerre. Po válce měl velmi rychlý úspěch, protože mu bylo teprve třicet a už vyšel *Mýtus o Sisyfovi*, *Cizinec*, *Caligula* a *Nedorozumění*. Il dirigeait le journal le plus brillant des intellectuels. Řídil nejbrilantnější časopis intelektuálů. Patřil do toho nového světa, který se měl objevit po osvobození. Mais il a été très vite contesté et attaqué, injurié. Ale velmi rychle ho napadli, kritizovali a nadávali mu, a to se v podstatě dělo po celý jeho život.

Dès septembre, il y avait un article très violent contre lui et Sartre dans le journal *L'Aube*. Už v září vyšel v křesťansko-demokratickém časopise *L'Aube* velmi kritický článek o něm i o Sartrovi. Où on disait que tous ces existentialistes étaient des disciples de Heidegger, donc des nazis. V tom článku se psalo, že tito existencialisté jsou všichni žáci Heideggera, a tedy fašisti. Z druhé strany byl napadán komunisty i extrémní pravicí.

Les attaques, le démolissage de Camus a surtout eu lieu au moment de *L'Homme révolté*. Ty útoky proběhly hlavně, když vyšlo dílo *Vzpouzející se člověk*. *L'Homme révolté* n'a pas été traduit en tchèque? To nebylo přeloženo do češtiny? Připadalo to jako pokračování *Mýtu o Sisyfovi*. Camus avait dit qu'il allait peindre d'abord l'absurde avec *L'Étranger*, *Le Mythe de Sisyphe*, *Caligula* et *Le Malentendu*. Camus řekl,

že popíše nejdříve absurditu v *Cizinci*, *Mýtu o Sisyfovi*, v *Caligulovi* a v *Nedorozumění*. Et qu'ensuite il allait peindre la réponse à l'absurde, qui est la révolte, avec *La Peste*, *L'Homme révolté*, *Les Justes*. A pak že popíše odpověď na tuto absurditu a to bude vzpoura v dílech *Mor*, *Vzpouzející se člověk* a *Spravedliví*. À chaque fois ça prenait à la fois la forma d'un roman, d'une œuvre théâtrale et d'un essai philosophique ou idéologique. U každého tématu vydal jednu divadelní hru, jeden román a filosofický esej.

Camus fait partie de ces écrivains qui, pour construire leur œuvre, ont besoin d'imaginer tout un vaste plan d'ensemble, comme une architecture. Ta struktura je taková z toho důvodu, že Camus potřeboval mít velký plán, velkou architekturu svého celého díla, aby mohl vůbec pracovat. Cela vient des origines mêmes de Camus. Je to spojeno s jeho původem. Pocházel ze severní Afriky, byl Kataláнец po matce. D'une famille extrêmement misérable. Jeho rodina byla velmi chudá, jeho otec umřel na začátku první světové války. Dans sa famille personne ne savait lire ni écrire. V jeho rodině neuměl vůbec nikdo číst ani psát, ani matka, ani strýcové, ani babička. Snažte se představit si takovou situaci.

On ne peut pas considérer la littérature comme pouvait la considérer André Gide. Když člověk pochází z takového prostředí, nemůže mít k literatuře stejný vztah jako třeba André Gide. Ça ne fait plus du tout partie des *beaux-arts* ou des divertissements raffinés. Literatura se nepovažuje za umění nebo rafinované rozptýlení. C'est vraiment une sorte d'instrument pour arriver à comprendre la vie, à se forger des raisons de vivre et une morale. Je to nástroj k pochopení světa, k vybudování morálky a hledání důvodů, proč žít. C'est pour ça qu'il a fait ces grandes constructions : le cycle de l'absurde, le cycle de la révolte, le cycle de *Némésis* et puis après le cycle de l'amour. Proto si vybudoval takový systém, že bude psát nejdříve o absurditě, pak o vzpouře, pak o lásce a pak o *Nemesis*.

Hejdánek: Pomsta, to není pomsta, to se říká prostě... no, předně...

Jiný hlas: *Némésis* est la déesse grecque de la mesure. *Nemesis* je řecká bohyně náležitosti míry. Často si lidé myslí, že je to bohyně pomsty, ale to není pravda. Dans l'idée de Camus, c'est la déesse qui vous ramène, c'est la juste mesure. Pro Camuse to taky není bohyně pomsty, ale bohyně, která vás vrátí zpátky, když chcete jít moc vysoko. Je to spravedlivá míra. Mais si on y regarde de plus près, on s'aperçoit que ces grandes constructions ne résistent pas à l'examen. Ale když se na to díváme blíže, tak zjistíme, že ty velké stavby při zkoumání neobstojí. L'œuvre est beaucoup plus complexe, il y a de fausses symétries. To dílo je mnohem složitější a existují tam falešné symetrie. *L'Étranger* et *La Peste* n'ont pas le moindre rapport. Například romány *Cizinec* a *Mor* nemají vůbec nic společného. *L'Étranger*, c'est une sorte de conte moral. *Cizinec* je taková morální bajka.

Hejdánek: No, *Nemesis* je... [nesrozumitelné]

Jiný hlas: Un peu comme les contes de *Candide* de Voltaire, en disant, hein. Ty jsou jako povídka, jako *Candide* od Voltaira.

Hejdánek: Jo, jo. *Candide*.

Jiný hlas: Tandis que *La Peste* veut, veut développer un mythe à la manière de *Moby Dick* de Melville. Kdežto *Mor* je něco podobného Melvilleovu *Moby Dickovi*. C'est ça, oui. Et alors, et alors justement, il me semble qu'entre le *Le Mythe de Sisyphe* et *L'Homme révolté*, il y a, il y a un grand fossé. Zdá se mi, že mezi *Mýtem o Sisyfovi* a *Vzbouřeným člověkem* je velká propast. *Le Mythe de Sisyphe* qui décrivait la sensibilité absurde... *Mýtus o Sisyfovi* popíše absurdní citlivost. Oui, a été écrit pendant la guerre, et pourtant on n'y trouve pas du tout la trace de la guerre. C'est vraiment un essai théorique tout à fait, tout à fait intemporel. Ten esej byl napsán za války, ale v tom není žádná stopa o válce. Je to teoretické a nadčasové.

Bon. Tandis que *L'Homme révolté*, bon, qui n'est pas du tout, n'a pas du tout pour propos de décrire la révolte philosophique... Zatímco *Vzbouřený člověk* nepopisuje filosofickou vzpouru... *de façon abstraite*, mais s'applique très précisément au monde du lendemain de la guerre et, plus précisément, au monde occidental et même au monde européen. Abstraktním způsobem to nepopisuje teda abstraktně, ale vztahuje se ke světu poválečnému, k francouzskému a evropskému poválečnému světu. *L'Homme révolté*, c'est, c'est une interrogation sur, qui résulte dans le fond du traumatisme qu'il y a eu, qu'il y a eu

au lendemain de la guerre quand... Zdá se mi, že *Vzbouřený člověk* je dotazování se nebo...

Hejdánek: Analýze, řekněme.

Jiný hlas: ...analýze traumatu války. Bon, qui quand on s'est aperçu que l'effondrement du nazisme n'a pas signifié la fin de l'esclavage, mais qu'il y avait aussi des camps en Russie... Když v tu dobu se zjistilo, že rozpad nacismu neznamená ještě konec otroctví, ale že třeba i v Rusku jsou tábory. ...qu'il y avait aussi cette chose nouvelle et terrifiante qui était la bombe atomique... Pak jakože byla taky ta strašlivá věc, ta atomová bomba. ...et qu'enfin il y avait la, la moitié du monde qui était dans la misère, la famine. A zjistilo se také, že polovina světa žije v bídě a o hladu.

Alors dans *L'Homme révolté*, Camus essaie de, de trouver pourquoi dans les, aussi bien dans la littérature que chez les philosophes, que chez les hommes politiques, en particulier chez tous les utopistes du XIXe siècle et tous les nihilistes russes, etc., l'esprit humain a dévié et est devenu ce qu'il appelle nihilisme. Ve *Vzbouřeném člověku* se Camus pokouší pochopit, proč v politice, v literatuře, třeba v ruském nihilismu, proč se lidské myšlení nějak odchýlilo, nebo proč odchýlil... [nesrozumitelné].

Oui, enfin bon, on va peut-être développer un petit peu... un petit peu ça. Et dans le fond les grands hommes de, les grands hommes de Camus, ça a toujours été Nietzsche, Melville, à cause de *Moby Dick*, et Dostoïevski, en particulier *Les Possédés*. Hlavními hrdiny Camusovými jsou Melville, Dostojevskij a Nietzsche. Alors de même, de même que Nietzsche s'est demandé pourquoi le... Oui, je fais remarquer que ce sont des, des écrivains qui ne prêchent pas une vérité, mais qui cherchent, qui cherchent quelque chose. To jsou všichni spisovatelé, kteří nemají svoji pravdu, ale hledají.

Bon. Et alors de même que Nietzsche s'est demandé pourquoi le christianisme avec son idéal avait dévié puis avait produit finalement l'Inquisition et l'Église telle qu'on la connaît... Nietzsche se otázel, proč křesťanství odchýlilo... je to to slovo nebo ne?

Hejdánek: Degenerovalo.

Jiný hlas: ...degenerovalo od svého ideálu a došlo teda k inkvizici a k církvi, jak vypadá. Alors de même Camus se demande pourquoi les idées les plus généreuses du XIXe siècle ont, ont abouti dans ce que tout le monde connaît bien, qui est finalement l'esclavage, la, l'oppression de, l'oppression de l'homme, et comment en allant au bout de la logique on finit par, on finit par conclure qu'il faut réduire tout le monde en esclavage. No a Camus si stejně klade otázku, proč ty nejlepší myšlenky 19. století skončily taky jako v tom, co známe, to je otroctví a nátlak na člověka. A když jako se dojde úplně logicky, tak jako by se dalo říct, že to má skončit v otroctví všech lidí.

Oui, dans le *Le Mythe de Sisyphe*, le problème principal c'était le problème du suicide, hein. *Le Mythe de Sisyphe* commence par une formule un peu fracassante, disant le seul problème philosophique vraiment sérieux c'est celui du suicide. V *Mýtu o Sisyfovi* je základní problém sebevražda. Začíná takovou provokativní formulí, že jediný filosofický problém je problém sebevraždy.

Et alors dans *L'Homme révolté*, le problème principal devient celui du meurtre. Au nom de quoi, au nom de quoi doit-on, a-t-on le droit au nom de l'histoire de diriger le meurtre et l'esclavage en système? Ah, c'est ça la grande question de *L'Homme révolté*. Et c'est ça que les contemporains de Camus n'étaient pas prêts d'accepter. Ve *Vzbouřeném člověku* je hlavní problém vražda a problém, jestli člověk může povýšit vraždu a otroctví jako systém. A to vrstevníci Camusovi nemohli prostě přijmout. Trente-cinq ans ont passé, et c'est quand même, on est très, très étonnés aujourd'hui que, que les gens aient pu être indignés simplement parce qu'un philosophe refusait la terreur stalinienne et le crime comme système de gouvernement. Takže už uplynulo 35 let a teď se divíme, že někteří lidé byli pobouřeni jenom kvůli tomu, že filosof popírá takový systém.

Jiný hlas: jako

Jiný hlas: *Il disait des choses très simples finalement Camus, il disait des choses comme ça par exemple : L'écrivain ne peut se mettre aujourd'hui au service de ceux qui font l'histoire, il est au service de ceux qui la subissent.*

Jiný hlas: Camus říkal v podstatě dost jednoduché věci, třeba řekl, že spisovatel nemůže sloužit lidem,

kteří tvoří historii, ale že musí sloužit lidem, kteří ji trpí.

Jiný hlas: *Alors ça, et alors il y a, on a beaucoup de mal à imaginer aussi, je pense que c'est pareil ici, qu'au lendemain de la libération, il y avait très très peu d'intellectuels qui osaient ne pas être communistes et qui encore moins qui osaient dire un mot contre le communisme.*

Jiný hlas: Těžko si představujeme, tehdy po osvobození, strašně málo spisovatelů se trouflo nebýt komunistou anebo kritizovat komunisty.

Jiný hlas: *Alors maintenant il y a une mode en France, qui est des confessions d'anciens stalinien.*

Jiný hlas: Ted' je móda ve Francii, to je vyznání bývalých stalinistů.

Jiný hlas: *Et c'est assez curieux parce qu'ils disent : On a été idiots, on a été fous. Et en même temps on sent une nostalgie où ils disent, c'est presque comme si, c'est la même chose aussi, ils disent, c'était pas bien, mais on était tellement amis, comme on s'aimait tellement entre nous.*

Jiný hlas: Je to strašně divné, oni všichni říkají, že byli hloupí a blázni. A přitom je cítit nostalgie, kdy říkají, že to bylo sice špatné, ale měli tam krásné přátele a měli se všichni rádi.

Jiný hlas: *Et alors pour en revenir au moment de L'Homme révolté, parce que c'est vraiment, on a du mal vraiment à se replacer dans cette époque. Ça a commencé, les premiers qui se sont fâchés, c'est les surréalistes.*

Jiný hlas: A vraťme se k Vzpouzejícímu se člověku (L'Homme révolté), první lidé, kteří se proti tomu postavili, byli surrealisté.

Jiný hlas: *Dans le fond il faut, L'Homme révolté a été lu un peu comme un palmarès. On a regardé de qui Camus disait du bien, de qui il disait du mal.*

Jiný hlas: Tato kniha se četla trochu jako *palmares*, lidé se dívali, koho Camus chválí a koho naopak kritizuje.

Jiný hlas: *Alors il disait du bien de Nietzsche, des révolutionnaires russes de 1905, et cetera. Mais il disait du mal de tous les dieux du surréalisme, ça c'est un manque de chance, c'est-à-dire Lautréamont, Rimbaud et Sade.*

Jiný hlas: Mluvil hezky o Nietzscheovi, o revolucionářích ruských z roku 1905 a tak dále, ale mluvil nepříznivě o všech bozích surrealistů, to je Lautréamont, Rimbaud a Sade.

Jiný hlas: *Pourquoi Rimbaud ? Il y a bien dans, il y a une description dans L'Homme révolté de Rimbaud en Éthiopie avec une ceinture, il cache son or dans une ceinture qu'il met autour du ventre, et ça lui fait mal au ventre. Et Camus ajoute que n'importe quel jeune homme d'aujourd'hui aurait honte de cette ceinture.*

Jiný hlas: Ve Vzpouzejícím se člověku je popis o Rimbaudovi v Etiopii, jak nosí s sebou v pase zlato a z toho ho bolí břicho. A Camus dodal, že každý dnešní mladý člověk by se za ten pas styděl.

Jiný hlas: *Il dit une autre chose assez horrible sur Rimbaud aussi. Il dit, il y a du mystère dans Rimbaud, qui a été un génie très très précoce, très jeune, et puis qui ensuite n'a plus rien fait. Mais il y en a aussi dans ces jeunes filles merveilleuses pleines de grâce et puis qui deviennent des espèces d'horribles mères de famille.*

Jiný hlas: Říká také další strašlivou věc o Rimbaudovi. Říká, že sice u Rimbauda je nějaké tajemství, že psal jako strašně mladý člověk a že pak úplně přestal psát, ale stejné tajemství se nachází u mladých dívek, které pak stárnou a už nejsou ty krásné.

Jiný hlas: *Alors bon, alors les surréalistes qui sont très prompts, très sourcilleux, enfin et très prompts à se déchaîner et à injurier leurs adversaires, Breton, André Breton en tête, se sont déchaînés absolument contre Camus.*

Jiný hlas: Takže surrealisté měli ve zvyku být hodně přísní a strašně rychle nadávat, takže se všichni vzbouřili proti Camusovi, a Breton jako v první řadě.

Jiný hlas: *Voilà. Mais là bon, Camus a répondu, enfin c'était la brouille. Mais la brouille la plus importante, c'était évidemment avec Sartre et l'équipe des Temps modernes.*

Jiný hlas: Camus odpověděl, byla to hádka, ale nejdůležitější hádka byla samozřejmě se Sartrem a s

týmem *Moderních časů* (*Les Temps modernes*).

Jiný hlas: *Après avec Les Temps modernes et Sartre.*

Jiný hlas: A pak se rozešel se Sartrem a s časopisem *Moderní časy*.

Jiný hlas: *Alors ça a beaucoup frappé l'imagination des gens, la brouille Sartre-Camus. Moi ça ne me paraît pas tellement extraordinaire parce que c'était complètement inscrit dans les faits et ça me paraissait absolument inévitable.*

Jiný hlas: Ta hádka mezi Sartrem a Camusem hodně překvapila lidi, ale mě nepřekvapuje, protože to už bylo v podstatě v těch textech a mně to připadalo úplně nevyhnutelné.

Jiný hlas: *Bon, alors d'abord les deux hommes étaient de formation et d'origine et de goût enfin totalement différents.*

Jiný hlas: Oba dva měli jinou výchovu, jiný původ a jiný vkus ve všem.

Jiný hlas: *Et d'autre part bon Sartre n'avait pas, n'a jamais montré beaucoup d'estime pour les idées philosophiques de Camus.*

Jiný hlas: Sartre nikdy neprojevoval moc velký respekt ke Camusovým filosofickým představám nebo myšlenkám.

Jiný hlas: *Et d'autre part Camus s'est toujours, a toujours dit qu'il n'était pas existentialiste.*

Jiný hlas: A Camus sám pořád tvrdil, že není existencialista.

Jiný hlas: *Bon, et c'est tout à fait exact même s'il était naturel qu'il y ait des confusions. Il y avait des confusions à la fois à cause de l'époque. On a découvert tout ça en même temps à la libération, alors on a dit bon, c'est les existentialistes.*

Jiný hlas: To je úplně přesné, i když bylo přirozené, že docházelo k záměnám. Byly to pletky, bylo to normální, protože se to všechno objevilo po osvobození pod jménem existencialismus.

Jiný hlas: *Ils allaient ensemble dans les bistros de Saint-Germain-des-Prés, enfin on les voyait tout le temps ensemble.*

Jiný hlas: Oni se hodně stýkali a chodili spolu do hospod v Saint-Germain-des-Prés.

Jiný hlas: *Et de façon plus sérieuse, il y a Camus avait collaboré à un numéro, une sorte de livre collectif qui s'appelait L'Existence où il y avait tous les existentialistes, donc ça prêtait vraiment à confusion.*

Jiný hlas: A pak se Camus zúčastnil sborníku, kde napsali všichni existencialisté a který se jmenoval *Existenci* (*L'Existence*).

Jiný hlas: *Mais à part ça il n'y a pas de rapport, je veux dire quand Camus emploie le mot absurde, ça ne veut absolument pas dire la même chose que quand Sartre l'emploie, Sartre l'emploie dans un sens tout à fait technique, philosophique, tandis que Camus c'est simplement la constatation que les hommes meurent et ne sont pas heureux.*

Jiný hlas: Ale když Sartre a Camus používají slovo absurdita, tak má to pokaždé úplně jiný význam. U Sartra je to filosofický technický pojem a u Camuse je to jenom konstatování, že člověk žije nešťastně a žije a umírá nešťastně.

Jiný hlas: *Alors là, au moment de L'homme révolté, ça explique en partie la rupture, c'est le moment donc Camus dit très clairement et de façon très violente tout ce qu'il pense du communisme stalinien, et c'est le moment au contraire où Sartre et son équipe se rapprochent pour un moment justement de ce communisme stalinien.*

Jiný hlas: Doba *Vzbouřeného člověka* (*L'Homme révolté*) dobře vysvětluje ten rozchod mezi Sartrem a Camusem, protože v tu dobu Camus se právě postavil hodně energicky proti stalinismu, kdežto Sartre se právě přibližuje ke stalinismu.

Jiný hlas: *Alors si on veut un peu entrer dans le détail, il y avait déjà eu une brouille avec un des membres des Temps modernes et pas des moindres qui était le philosophe Merleau-Ponty.*

Jiný hlas: Už byla hádka s jedním členem té *Moderní doby* (*Les Temps modernes*) a byl to francouzský filosof Merleau-Ponty.

Jiný hlas: *Bon, Merleau-Ponty avait écrit un livre Humanisme et Terreur...*

Jiný hlas: *Merleau-Ponty napsal knihu Humanismus a teror (Humanisme et terreur),*

Jiný hlas: *...dans lequel Camus avait vu une justification des camps staliniens.*

Jiný hlas: *v které Camus pochopil tu knihu jako ospravedlnění stalinských táborů.*

Jiný hlas: *Bon, peut-être exagérerait-il et Merleau-Ponty n'avait voulu faire seulement qu'une explication des camps, enfin Camus avait pris très mal ce livre, s'est disputé avec Merleau-Ponty et s'était fâché avec lui.*

Jiný hlas: *Možná, že to Camus trochu přehnal a Merleau-Ponty měl pouze v úmyslu vysvětlit, jak se to vůbec stalo, ale potom se s Merleau-Pontym pohádal a rozešel.*

Jiný hlas: *Et alors si bon, Merleau-Ponty d'ailleurs lui-même quand on lui a donné connaissance d'un rapport sur le nombre de millions de gens qui étaient dans des camps en Union Soviétique a rompu à son tour bien avant ça.*

Jiný hlas: *A Merleau-Ponty sám se rozešel se stalinismem, když četl zprávu o milionech lidí v ruských táborech.*

Jiný hlas: *Bon alors après donc Camus écrit L'homme révolté, il n'est pas encore fâché avec Sartre et son équipe au point que il leur propose un chapitre en prépublication dans Les Temps modernes.*

Jiný hlas: *Potom píše Camus Vzbouřeného člověka, ještě se nerozešel se Sartrem a dokonce nabídne tomu časopisu vydání jedné kapitoly knihy.*

Jiný hlas: *Les Temps modernes acceptent de le publier, enfin sans grand enthousiasme, mais enfin ils le publient quand même.*

Jiný hlas: *Moderní doba to vydá, sice bez žádného nadšení, ale vydá to.*

Jiný hlas: *Et puis ensuite le livre paraît.*

Jiný hlas: *Pak vyjde kniha celá.*

Jiný hlas: *Et à ce moment-là la rédaction des Temps modernes désigne un des collaborateurs Francis Jeanson pour faire le compte-rendu du livre.*

Jiný hlas: *Pak redakce Moderní doby dá za úkol Francisu Jeansonovi napsat recenzi.*

Jiný hlas: *Et Jeanson fait un compte-rendu sévère, plus sévère certainement que ne le souhaitait Sartre.*

Jiný hlas: *A ten Jeanson napsal přísnou recenzi, asi přísnější, než by si přál Sartre.*

Jiný hlas: *Et Camus répond par une lettre de vraiment qui provoque la rupture, enfin une lettre „Monsieur le directeur des Temps modernes“ etc.*

Jiný hlas: *A Camus odpověděl dopisem, který byl v podstatě na základě toho rozchodu.*

Hejdánek: *Jako oficiální v podstatě, no právě, přesně tak, jako vyhaslá.*

Jiný hlas: *Mais pour être complet, il faut ajouter que à la mort de Camus le plus bel article peut-être qui ait été écrit sur lui c'est un article de Sartre dans le Nouvel Observateur.*

Jiný hlas: *Musíme ještě dodat, že po Camusově smrti napsal nejhezčí článek Sartre v Nouvel Observateur.*

Jiný hlas: *Oui, alors on est un peu étonné aujourd'hui de retrouver tout ce tapage à propos de choses qui nous paraissent évidentes à tout le monde, c'est comment la révolte de l'homme a-t-elle eu pour aboutissement les états policiers et concentrationnaires de notre siècle, comment l'orgueil humain a-t-il dévié.*

Jiný hlas: *Dnes se divíme, že se o tom tolik mluvilo nebo že se o tom tolik hádali, o té evidentní věci. To je otázka, jak vzpoura člověka vedla ke koncentračním systémům.*

Hejdánek: *[nesrozumitelné] Co to tam bylo? Výborný, že? [nesrozumitelné]*

Jiný hlas: *Alors on oppose d'habitude révolte et révolution et la révolte de Camus est une révolte contre la fatalité de l'histoire.*

Jiný hlas: *Obyčejně se postaví do rozporu vzpoura a revoluce...*

Jiný hlas: *Contre la fatalité de l'histoire...*

Jiný hlas: *a vzpoura u Camuse je vzpoura proti fatalitě dějin.*

Jiný hlas: *Alors il y a eu bien d'autres occasions après où Camus a continué à avoir des ennemis, d'abord la guerre d'Algérie qui était tragique pour lui parce que c'était son pays, il se sentait beaucoup plus*

d'Alger que de Paris où il n'a jamais été heureux.

Jiný hlas: Takže potom bylo ještě hodně příležitostí, při kterých se Camus pohádal s lidmi, při alžírské válce, která byla pro něj tragická, protože on se cítil víc Alžíránem než Francouzem.

Jiný hlas: *Et puis le prix Nobel qui a été une occasion aussi de l'attaquer parce que le prix Nobel c'est un prix qui a des résonances bien-pensantes, moralisatrices, consacrant une œuvre un peu terminée etc. alors on ne s'est pas privé de ressortir tout ça à Camus.*

Jiný hlas: Pak byla ještě hádka kolem Nobelovy ceny, protože je to taková cena, která je pocitována jako moralizující a slušně myslící a dává se většinou lidem, kteří už skončili své dílo.

Jiný hlas: *Et alors après sa mort, il lui est arrivé une autre disgrâce c'est-à-dire qu'il est devenu un écrivain pour les écoles, c'est-à-dire tous les lycéens sont obligés de lire La Peste et L'Étranger.*

Jiný hlas: Pak po smrti se mu stalo další neštěstí, že se stal spisovatelem pro školy, že každý žák musí číst Mor (La Peste) a Cizince (L'Étranger).

--- (1987-06-04 Roger Gremier - [Albert] Camus (1) [datum doplněno podle druhé kazety]_s2_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: *...et qui a été porte-titre Un penseur pour classe terminale.*

Hejdánek: A vyšla velmi kritická a zlá kniha o něm, která se jmenovala Myslitel pro maturanty.

Jiný hlas: *Et alors il a fallu, il a fallu pour qu'on revienne à Camus et qu'on recommence à considérer que sa pensée est plus complexe qu'elle n'en a l'air, et que c'est lui qui avait raison, finalement. Il a fallu que passent toutes ces années et que, je parle enfin pour les Français tout du moins, que l'on en soit revenu non seulement du communisme russe, mais aussi du maoïsme. Et alors après, alors tout d'un coup on dit: „Ah ben oui, ben qu'est-ce qu'il reste?“ Ben il reste Camus, c'est vrai, c'était formidable, il avait raison.*

Hejdánek: No tak zase muselo uplynout hodně let, než se Francouzi vrátili ke Camusovi a uvědomili si, že jeho myšlení není tak jednoduchý, jak se zdálo, a že snad měl i pravdu. To jsme museli předtím zabít jako myšlenku komunismu a maoismu, a pak jsme zjistili, že ten Camus měl sice pravdu, teda vlastně pravdu.

Jiný hlas: *Oui, et alors ce qui est curieux, c'est que pour avoir pris tant de coups et cetera, il pensait que c'était un devoir quand même de dire ce qu'il pensait, de, et d'intervenir dans la politique ou tout du moins au-dessus de la politique, puisqu'il souhaitait toujours remplacer la politique par la morale.*

Hejdánek: Je divné, že přestože měl tolik problémů a hádek s lidmi, že stejně považoval za svou povinnost říkat, co si myslí, že je pravda, a zasahovat do, nebo spíš nad politiku, protože chtěl nahradit politiku morálkou, mravností.

Jiný hlas: *Il s'était fait l'idée que la lutte politique n'est ni une carrière, ni un loisir, ni un accident de la vie.*

Hejdánek: Měl takovou představu, že politický boj není ani kariéra, ani zábava, ani náhoda v životě.

Jiný hlas: *Bon, alors il disait qu'il y avait des gens qui dorment très tranquilles sans se mêler, s'occuper de tout ça.*

Hejdánek: Říkal, že je hodně lidí, co dobře spí a přitom se o to vůbec nestarají.

Jiný hlas: *Mais que lui n'enviait pas leur sommeil.*

Hejdánek: Ale že on jim nezávidí ten spánek klidný.

Jiný hlas: *Mais en fait, enfin le fin mot de Camus, c'est que au-delà, on devrait dire même au-dessus de la politique et de la morale, son grand problème, c'est le problème du bonheur.*

Hejdánek: No, nad problémem, problémy politiky a morálky je hlavní problém, a to je štěstí.

Jiný hlas: *Et puis en parlant, là comme je le fais ce soir, des idées ou de l'idéologie de Camus, on oublie le principal, c'est que c'est un artiste avant tout, quand même, c'est un artiste...*

Hejdánek: Když mluvíme o myšlenkách nebo o ideologii Camusově, tak nesmíme zapomenout, že je to především umělec.

Jiný hlas: *Oui, c'est un, c'est un grand écrivain.*

Hejdánek: A je to velký spisovatel.

Jiný hlas: *Alors si vous voulez, j'aimerais bien répondre un peu à vos questions parce que peut-être que ce que j'ai dit n'est pas exactement ce que vous attendiez.*

Hejdánek: Rád bych odpověděl na vaše otázky, je také možné, že jsem nemluvil úplně přesně o tom, co jste si přáli.

Jiný hlas: *Bien, merci beaucoup. On peut faire une pause de dix minutes.*

Cette question, vous avez dit que Albert Camus était l'auteur de la classe terminale. Peut-être ici aussi, on peut accepter cette réalité. Pourquoi pensez-vous cela?

Hejdánek: *Non, je ne le pense pas. Je ne le pense pas, je dis que c'est, il y a eu pour se moquer de lui, on a dit qu'il était devenu, qu'il est un auteur, un penseur pour classe terminale.*

Jiný hlas: *Oui, j'ai compris. Je suis d'accord que Camus est un auteur plus profond que... mais cette caractéristique dans quelque sens réelle parce que les gens dans cet âge lisent Camus, pensent beaucoup de Camus.*

Hejdánek: *Oui, non parce que c'est vrai que les professeurs mettent au programme les livres de Camus pour les lycéens. Donc ils ont tous, ils achètent tous en livre de poche La Peste et L'Étranger, et on leur explique évidemment, on leur explique ces livres comme on peut les expliquer à des lycéens, donc c'est pas un niveau très très élevé.*

Jiný hlas: *La Peste ce n'était pas en terminale, c'était en troisième. C'est-à-dire à 14 ans.*

Hejdánek: *Oui, c'est ça. Oui, oui. Et alors il n'y a rien de tel que de vous obliger à lire des choses comme ça au lycée pour qu'après on n'ait plus envie tellement d'y revenir. Et c'était bon une façon facile de critiquer Camus. Mais ce qui est curieux, c'est que celui qui a écrit ce livre d'ailleurs, qui s'appelle Jean-Jacques Brochier, qui a écrit Camus: Penseur pour classe terminale, il a fait amende honorable depuis, en rendant compte de mon livre il a dit: „Ah c'est pas si mal Camus, bon à l'époque j'avais raison de dire ça, mais maintenant c'est plus vrai,“ enfin qu'est-ce que ça veut dire? Bon. Je dois dire aussi qu'il y a eu un colloque sur Camus il y a un an à Lourmarin, qui est le pays dans le midi de la France où il est enterré, et que Francis Jeanson, qui est celui qui avait fait la célèbre attaque dans Les Temps modernes, est venu rendre hommage à Camus. Oui, on change en vieillissant.*

Jiný hlas: *Můžu se k té otázce... Já jsem o téhle otázce byl sám v sobě trošku v rozpacích, ale s touhle recenzí... Já jsem se ptal na to, proč se ten Camus stal tím autorem té třídy?*

Hejdánek: *On odpověděl, že se nestal, že to někdo, nějaký autor jako kritizoval.*

Jiný hlas: *Já jsem to vzal trošku vážně, protože i u nás vlastně Camus je takový autor, o kterém se v tomhle věku dobře čte a v tomhle věku se nějak vyjadřuje k jakési náladě. Chápu, že je prostě hlubší autor než pouze autor této nálady. Ale přesto jako má jakousi schopnost vyslovit přesně na úrovni té poslední třídy gymnázia cosi. A na to jsem se ptal.*

Hejdánek: *Ano, ale já si myslím, že je právě ideální i pro tento věk, opravdu. Když jako někomu, že se vyčerpá v tomto věku... já jsem se ptal právě i proto, že ta charakteristika může být sice shazující, nicméně že na ní něco je jako vážného, že to je opravdu autor...*

Jiný hlas: *Vždyť na ní nic nebylo, tak je to takový plácnutí do vody.*

Hejdánek: *Ano, ano, vždyť ta charakteristika byla trošku v pejorativním slova smyslu. Jistě, to nepochybně, ale něco na tom musí být vždycky, že jo, když to má trnout. Jak se říká česky, na každém šprochu pravdy trochu.*

Jiný hlas: *Pardon?*

Hejdánek: *C'est un proverbe tchèque: Na každém šprochu pravdy trochu. C'est un proverbe qui est très simple, qui est très bas.*

Jiný hlas: *Jo, je to, že na každém šprochu... a já nevím přesně v češtině... pravdy trochu.*

Hejdánek: *Dans chaque parole il y a un petit peu de vérité. Oui, c'est un proverbe, enfin il y a un petit peu de vérité, c'est, la pensée de Camus je pense est très simple... [nesrozumitelné], bon, on constate que, lui, qui est quelqu'un qui vient d'un pays où il y a la mer, le soleil, où tout est donné pour rien, même si on est misérable, il y a le bonheur de la Méditerranée et du soleil. Mais voilà que ça, on va vous le retirer un jour puisque vous allez être malade, vous allez mourir, hein. La formule de Caligula, c'est: Les hommes meurent et ne sont pas heureux. Bon, donc c'est ça l'absurde. Donc c'est une idée très simple, alors qui*

est très, très frappante pour quelqu'un, pour les jeunes justement, pour la jeunesse, quand les jeunes lisent ça ou quand ils lisent le début du Mythe de Sisyphe que j'ai cité tout à l'heure, qui dit: Le seul problème philosophique vraiment sérieux, c'est le suicide, ça les touche, mais en même temps, c'est vrai que c'est pas... bon, c'est pas Wittgenstein, hein, c'est pas...

Jiný hlas: Základní myšlenka Camusova je jednoduchá a říká, že to štěstí, které může člověk mít, a hlavně v tom středomořském, ve středomořské oblasti, že někdy skončí, protože člověk onemocní a nakonec umře. Ta myšlenka se může líbit mladým lidem a nějak jako patří do jejich vlastních myšlenek. A pak jako když píše, že jediný filosofický problém je problém sebevraždy, tak je to taky myšlenka, která může zaujmout mladé lidi. Takže je to logické, že se to takhle bere.

Hejdánek: *Alors, si on s'en tient au plan, au plan philosophique, d'ailleurs Camus s'est attaqué Camus sur un mauvais terrain, puisque lui, il a toujours dit: Je ne suis pas un philosophe, hein, je décris une sensibilité. Mais c'est... c'est vrai que c'est un peu... bon, un peu court. Alors ce qui est intéressant chez lui, c'est pas... c'est pas tellement ça, c'est l'artiste, enfin, et les moyens, les moyens qu'il emploie, qui sont... qui sont très, très, très subtils. Enfin, si on regarde comment est fait L'Étranger, par exemple, il y a... il y a un art, un art du roman tout à fait extraordinaire. Les moyens techniques que peut employer un romancier, là, c'est... c'est vraiment très, très remarquable. Ou si on prend La Chute, vraiment.*

Jiný hlas: No z filosofického hlediska je to trochu málo, ta myšlenka je trochu chudá, ale Camus se musí brát jako umělec. U něj je nejzajímavější právě ta umělecká strana a jeho literární prostředky. Třeba stavba románu *Cizinec* nebo *Pád* je strašně zajímavá.

Hejdánek: Jeden francouzský spisovatel filosofický, který vydal před lety dlouhými *Antologii francouzských myslitelů*, tak jsem zapomněl jméno a nejsem si jist... *Qui s'appelle peut-être Cuvillier? Cuvillier? Cuvillier? Qui est-ce qui a publié une anthologie des penseurs français?*

Jiný hlas: *Cuvillier? Il y a Cuvillier qui a publié une anthologie des penseurs français.*

Hejdánek: Tak tam po krátkém takovém životopisném údaji tam otiskuje kus ze závěru *L'Homme révolté*.

Jiný hlas: *A publié un morceau de la conclusion de L'Homme révolté, après avoir donné quelques renseignements biographiques sur Camus.*

Hejdánek: Nadepisuje to svým nápisem, nikoli názvem té kapitoly, které citoval: *Proti morálnímu nihilismu*.

Jiný hlas: *Contre le nihilisme moral. Oui, et il l'intitule lui-même, c'est pas le titre du chapitre, c'est le titre que donne ce Cuvillier, enfin si c'est lui, Contre le nihilisme moral. Oui, mais c'est ça parce que Camus appelle nihilisme justement les déviations de l'esprit humain, de l'esprit de révolte enfin, qui aboutit par exemple aux propos que tient le personnage de Chigalev dans Les Possédés de Dostoïevski.*

Hejdánek: Že tápání za absolutní svobodou vyústí v absolutní tyranii.

Jiný hlas: *Le tâtonnement de la liberté absolue aboutit à la tyrannie absolue. Camus chape nihilismus jako odchylku lidského ducha, který dojde k takovým věcem, jaké má Šigalev v Dostojevském, tedy v Běsech, který vychází z absolutní svobody a dojde k absolutnímu otroctví. Mais Cuvillier, ça m'étonne un peu, parce qu'il y avait un manuel de philosophie très célèbre pour les lycées, fait par un Cuvillier. De mon temps, c'est-à-dire il y a très longtemps. Alors, je ne pense pas que Cuvillier même ait connu Camus parce que...*

Jiný hlas: Ale já si nemyslím, že to je od Cuvilliera, protože on vydal už v mém dětství učebnici pro školy, pro gymnázia. *On pourra le contrôler après un moment. Mais je voulais continuer, excusez-moi.*

Hejdánek: Mě zajímá otázka, co – jestliže proti morálnímu nihilismu – tak co eventuálně proti tomu pocitu absurdity také? Co proti tomu staví nebo na čem to zakládá? A chtěl bych ještě vzpomenout...

Jiný hlas: *La question qui m'intéresse, c'est de savoir sur quoi Camus base cette opposition au nihilisme ou, ou contre, vous avez dit... ou contre ce sentiment d'absurdité. Qu'est-ce qu'il oppose, sur quoi fonde-t-il sa défense contre ce sentiment d'absurde?*

Hejdánek: Chtěl bych tady to ještě dát také do takové duchovně-dějinné nebo myšlenkově-dějinné souvislosti s těmi surrealisty.

Jiný hlas: *Je voudrais mettre cela dans le contexte historique spirituel, dans le contexte, enfin en rapport avec les surréalistes.*

Hejdánek: U nás brzy po první světové válce došlo k takovému zvláštnímu napětí a srážce, konfliktu mezi největším literárním kritikem, kterého jsme kdy měli, Šaldou, a mezi mým nejmilejším filosofem, kterého jsme měli, Rádlm.

Jiný hlas: *Juste après la première guerre mondiale, il y a eu un conflit, des discussions et un conflit assez aigu entre le plus grand critique littéraire que la Bohême ait connu et qui s'appelle Šalda, et avec le plus grand philosophe tchèque qui s'appelle Rádl.*

Hejdánek: A spor byl v tom, že Rádl vytýkal Šaldovi, že zakládá svou kritiku na protestu.

Jiný hlas: *Et le conflit résidait en ceci que Rádl donc, le philosophe, reprochait au critique littéraire de baser ses critiques sur la protestation.*

Hejdánek: A ještě druhá zkušenost, v osmašedesátém, respektive devětašedesátém roce náš největší surrealistický teoretik středního věku Effenberger...

Jiný hlas: *Et en 68, enfin plutôt en 69, notre plus grand théoricien du surréalisme qui s'appelle Effenberger... préparait jakýsi sborník, kam pozval celou řadu lidí, aby přispěli, ne jenom surrealisty.*

Jiný hlas: *Préparait donc ce... ce théoricien préparait un recueil sur... sur le surréalisme. Il avait demandé plusieurs contributions, pas seulement de la part des surréalistes, oui.*

Hejdánek: Hlavním tématem bylo: tvorba protestem, nebo protest tvorbou, otazník.

Jiný hlas: *Et le thème c'était : la création par la protestation ou la protestation par la création. Point d'interrogation.*

Hejdánek: A teď jde o to, zda Camus prostě se bránil pouze tou revoltou, pouze protestem, anebo jestli hledal nějaké... nějaký základ, o který se opřít.

Jiný hlas: *Alors ce qui l'intéresse plus, c'est de savoir si... si Camus se défendait uniquement au moyen de cette protestation ou s'il proposait une base sur laquelle se reposer, à laquelle s'appuyer après cette...*

Jiný hlas: *Et c'est-à-dire, bon, c'est très très différent des surréalistes, hein, parce que d'abord dans le temps, parce que le mouvement surréaliste est né dans le fond d'un écœurement des valeurs qui avaient été prônées pendant la guerre de quatorze et du résultat que ça avait donné, qui avait été le massacre de millions d'hommes.*

Jiný hlas: Je to tedy v mnohém různé, jako to i dobově nemá společného se surrealisty, už z toho důvodu, že surrealisté vznikli po první světové válce a po zániku milionů lidí.

Jiný hlas: *C'est une révolte contre la société bourgeoise, qui d'ailleurs pour certains surréalistes a abouti au communisme, pour d'autres au trotskisme, bon, et puis pour d'autres à la tendance d'André Breton, par exemple, qui maintenait une sorte d'orthodoxie comme ça.*

Jiný hlas: Byla to vzpoura proti buržoazní společnosti a ta vzpoura došla pro některé surrealisty ke komunismu, pro další k trockismu a pro další třeba k Bretonově tendenci, která udržovala určitou ortodoxii.

Jiný hlas: *Camus, dans le fond, ça ressemble davantage à ce qu'ont fait tous les philosophes, parce que les philosophes en général sont très forts pour peindre la misère de l'homme en ce bas monde. Et puis après, quand ils veulent faire la partie – ça c'est la partie négative – quand ils veulent faire la partie constructive, il faut faire un saut, un saut comme disait Pascal, parce que Pascal le premier était comme ça.*

Jiný hlas: Camus je v podstatě blíž tomu, co dělají všichni filosofové. Filosofové obecně velmi dobře popíší bídu člověka na tomto světě. To je ta negativní stránka. A potom, když chtějí udělat tu konstruktivní stránku, tak se musí udělat krok, nebo spíše skok, jak říkal Pascal, protože Pascal byl první takový.

Jiný hlas: *Alors Camus, après le Mythe de Sisyphe, c'est-à-dire la description de la sensibilité absurde, se dit : bon alors, ou bien on se suicide, ou bien on ne se suicide pas. Si on ne se suicide pas, qu'est-ce qu'on fait ? Et alors bon, qu'est-ce qu'on fait ? Ben, on se révolte. On se révolte et on n'accepte pas sa condition.*

Jiný hlas: Po knize *Mýtus o Sisyfovi*, tedy po popisu absurdní sensibility, si Camus říká: jsou dvě možnosti, buď sebevražda, nebo ne. A když nespácháme sebevraždu, tak co nám zbývá? Zbývá vzpoura. Člověk se vzbouří a nepřijme svůj úděl.

Jiný hlas: *Mais alors, en même temps, il y a chez Camus – il ne faut jamais perdre de vue ça – il n'y a pas de transcendance. Il n'y a aucune transcendance. Ce n'est pas même l'écrivain de la transcendance impossible comme Kafka. Il n'y a pas de transcendance, il n'y a pas d'au-delà. Bon, il n'y a donc rien à attendre, mais il faut en même temps ne pas s'enfermer dans le rationalisme. Il faut se méfier du rationalisme. La raison elle-même a ses limites. Et c'est quand on veut abuser de la raison qu'on arrive à des personnages qui déraillent comme dans les Possédés de Dostoïevski.*

Jiný hlas: Ale zároveň u Camuse – to se nesmí nikdy pustit ze zřetele – není žádná transcendance. Žádná transcendance. Není to ani spisovatel nemožné transcendance jako Kafka. Není tam transcendance, není tam žádné onom světě. Není tedy co očekávat, ale zároveň se člověk nesmí uzavřít do racionalismu. Je třeba se mít před racionalismem na pozoru. Samotný rozum má své meze. A právě když se chce rozumu zneužít, tak se dochází k postavám, které se vymknou, jako v Dostojevského *Běsech*.

Jiný hlas: *Mais c'est évident qu'il faut de la bonne volonté pour passer de l'absurde à la révolte. Il y a un personnage dont j'aurais beaucoup aimé vous parler, mais ce serait trop long parce qu'il ne faudrait pas une soirée, il en faudrait vingt, qui s'appelait Pascal Pia et qui était un journaliste – enfin il a fait trente-six métiers. Et il était... moi je l'ai très bien connu, c'était le nihiliste le plus parfait que j'aie jamais connu.*

Jiný hlas: Je jasné, že je zapotřebí dobré vůle, aby člověk přešel od absurdity ke vzpouře. Je tu jedna postava, o které bych vám velmi rád vyprávěl, ale bylo by to moc dlouhé, na to by nestačil jeden večer, ale bylo by jich potřeba dvacet. Jmenoval se Pascal Pia a byl to novinář – vlastně vystřídal třicet šest profesí. Znal jsem ho velmi dobře a byl to ten nejdokonalejší nihilista, jakého jsem kdy poznal.

Jiný hlas: *Je vous ai cité tout à l'air là le propos qu'il a tenu quand on a fait Combat, le journal Combat, en disant : nous allons faire un journal raisonnable, et comme le monde est absurde, ça va échouer. Alors Pascal Pia avait fait un journal à Alger en 1938. Et comme le journal n'avait pas beaucoup d'argent, il avait été obligé d'employer des débutants. Et c'est comme ça qu'il a embauché Camus.*

Jiný hlas: Už jsem vám citoval jeho výrok, který pronesl, když se dělal časopis *Combat*. Říkal: uděláme rozumný časopis, a protože je svět absurdní, tak to ztroskotá. Pascal Pia založil v Alžíru v roce 1938 noviny. A protože ty noviny neměly moc peněz, byl nucen zaměstnat začátečníky. A takhle zaměstnal Camuse.

Jiný hlas: *Et Camus, qui était en train d'écrire l'Étranger, a trouvé un homme qui non seulement avait ses idées sur l'absurde, mais incarnait l'absurde. C'était lui, c'était l'homme absurde par excellence. On le retrouve un petit peu, mais pas tout à fait, dans le personnage de Tarrou dans la Peste. Bon, et alors après, Camus et Pia se sont retrouvés chassés d'Algérie, ils ont travaillé dans des postes très modestes à Paris-Soir, qui était un grand journal d'avant-guerre.*

Jiný hlas: A Camus, který právě tehdy začal psát *Cizince*, se setkal s člověkem, který měl nejenom jeho představy o absurditě, ale který absurditu přímo ztělesňoval. Byl to on, byl to absurdní člověk *par excellence*. Trochu, i když ne úplně, se jeho postava objevuje v postavě Tarroua v *Moru*. Potom byli Camus a Pia vyhnáni z Alžírska a pracovali na velmi skromných místech v *Paris-Soir*, což byly velké předválečné noviny.

Jiný hlas: *Ils ont été dans la Résistance ensemble, ils ont fait le journal Combat clandestin.*

Hejdánek: Pak byli spolu v odboji a založili tam časopis *Combat* v podzemí.

Jiný hlas: *Et puis Combat, le Combat de la Libération.*

Hejdánek: A pak po osvobození ty noviny pokračovaly a jmenovaly se také *Combat*, *Boj*. Nebyli si dva lidé bližší a s tolika společnými představami a myšlenkami.

Jiný hlas: *D'autant plus que Pia avait décidé une fois pour toutes que rien n'était mieux que le silence et que lui ne voulait rien écrire, rien publier.*

Hejdánek: Pia se rozhodl už definitivně, že není nic lepšího než mlčet a že tedy nic nenapiše a nevydá.

Jiný hlas: *Mais il était très content que des amis à lui comme Camus, comme Malraux, comme l'écrivain hollandais Du Perron, écrivent... traduisent un peu ses idées quand ils écrivaient eux-mêmes.*

Hejdánek: Ale byl velmi rád, že jeho přátelé jako Camus, Malraux a holandský spisovatel Du Perron píšou a představují jeho myšlenky, když píšou.

Jiný hlas: *Pia a suivi Camus jusqu'à la dernière œuvre absurde, mais dès qu'il y a eu La Peste, il n'a plus suivi Camus parce qu'il trouvait que c'était optimiste.*

Hejdánek: Pia sledoval Camuse do poslední absurdity, tak daleko, jak to šlo, ale když vyšel Mor, tak už nesouhlasil, protože považoval Mor za optimistické dílo.

Jiný hlas: *Ils ont fini fâchés, ce qui est très triste.*

Hejdánek: Takže se rozešli ve zlém a je to velmi smutné.

Jiný hlas: Jenom bych se vrátil k tomu, co říkala Háňa. Myslím si, že je trochu rozdíl mezi těmi nihilisty, takzvanými nihilisty devatenáctého století, konkrétně těmi apoštoly nihilismu u Dostojevského a Nietzscheho. Jsou to autoři, kteří spíš prorokují přicházející nebo budoucí nihilismus. *Je pense qu'il y a une différence entre les nihilistes du dix-neuvième siècle ou les apôtres du nihilisme... Dostoïevski, Nietzsche sont des auteurs qui plutôt prophétisent le nihilisme à venir...*

Hejdánek: U Dostojevského ti nihilisté, to jsou, řekněme, muži těch děsů. *Chez Dostoïevski, par exemple, les nihilistes... les possédés.*

Jiný hlas: A když srovnáme s touto situací situaci Camusovu, vezmeme-li například hlavního hrdinu z Cizince... *Si on compare avec cette situation la situation de Camus, si on prend par exemple le personnage principal de L'Étranger... ...například situaci, kdy o neděli zbytečně leží, kouká jenom z okna ven... ...par exemple la situation où il est allongé chez lui un dimanche après-midi, il regarde par la fenêtre... ...a cítí takovou naprostou distanci od toho světa, který se tam venku odehrává v té ulici. ...il est d'une distance totale par rapport au monde qui se passe en bas par rapport à ce qu'il voit derrière la fenêtre.* Pokud si vezmeme například závěrečnou pasáž Cizince, tu jeho úvahu před jeho popravou... *Si on prend par exemple la fin de, enfin la conclusion de L'Étranger où il réfléchit avant son exécution... ...tam ta jeho situace dochází k jakési katarzi tím, že on jaksi přijímá tu svou situaci toho cizince ve světě, ve světě nihilismu. ...on arrive à une catharsis du fait qu'il accepte cette situation du cizince ve světě, ve světě nihilismu.*

A jenom chci říct toto, že pokud jsem pochopil, co říkala Háňa, jestli tedy ten Camus, kritik nihilismu, v čem tedy, o co se opřít, rezistenci vůči této moderní situaci nebo tomuto modernímu nebezpečí? Autoři devatenáctého století jaksi věští, ve svých dílech ukazují, že to přichází. Camus je v té situaci a vyjadřuje jakési nálady člověka nebo existenciální situaci člověka, který je v té situaci, a řekněme nabízí nic jiného než katarzi. To, že ten hrdina tu situaci do jakési míry přijme a s ní se nějak srovná, viz ta závěrečná řeč toho odsouzeného. Jestli je toto tedy prostě to řešení, které ten Camus nabízí? *Est-ce que cette catharsis serait la solution que Camus propose?*

Hejdánek: *C'est-à-dire, son œuvre... Non, d'abord il y a... la question n'était pas traduite par toi, parce qu'il a donné une explication qui est restée sans réponse.*

Jiný hlas: *Moi, j'ai traduit un peu.*

Hejdánek: Tak běž, prosím tě.

Jiný hlas: *J'ai compris à moitié.*

Hejdánek: No vidíš.

Jiný hlas: *Ce que je crois d'abord, il y a en français tout au moins, on peut employer de deux façons le mot nihilisme. Ou bien on parle des nihilistes russes, c'est-à-dire Bakounine, Netchaïev, etc., c'est un sens même historique très précis. Ou bien on parle du nihilisme, c'est-à-dire quelqu'un qui ne croit à rien.*

Hejdánek: V francouzštině se slovo *nihilisme* může užívat ve dvou významech. Buď mluvíme o ruských nihilistech, jako je Bakunin, Něčajev a tak dále, což má historický, velmi přesný smysl. Anebo mluvíme o nihilismu ve smyslu člověka, který v nic nevěří.

Užíval jsem to samozřejmě v obou významech a nesmíme je směšovat. Je pravda, že na konci Cizince se

hrdina smíří se světem a nachází katarzi. Tady se připojujeme k jedné Camusově myšlence nebo spíše k jednomu Camusovu pocitu. *Le problème de L'Étranger, surtout de la fin de L'Étranger, je crois qu'on n'est plus du tout sur le terrain des idées philosophiques de Camus, mais qu'on est sur le terrain de sa sensibilité propre, qu'on retrouve d'ailleurs assez aisément dans tous ses livres depuis le premier jusqu'à la fin.*

Problém *Cizince*, a zvláště jeho konce, už není na poli filosofických idejí Camuse, ale na poli jeho vlastní citovosti, kterou nacházíme ostatně dosti snadno ve všech jeho knihách od té první až do konce. Zmínil jsem se vám před chvílí o jeho matce. Matka byla španělského, katalánského původu, neuměla číst ani psát, byla intelektuálně velmi chudá, neříkám slabomyslná, ale tak tak, byla hluchá, nemluvila. Nedovedla projevit svým dětem žádnou něhu. Když byla s nimi, dívala se na prkna v podlaze a nikdy nic neříkala.

Ve své úplně první knize *Rub a líc* Camus líčí tuto mlčenlivou matku. A popisuje, co cítí. Myslí si, že když je s ní sám v tom mlčení a v té lásce, která se nevyjadřuje, že je jim nakonec dobře. Jsou oba dva tváří v tvář světu a tam je jim dobře. Po velmi dlouhou dobu Camus nesouhlasil s tím, aby tato jeho první kniha, která vyšla v Alžírsku, byla vydána ve Francii. *Rub a líc* (*L'Envers et l'Endroit*) vyšel ve Francii u Gallimarda až v roce 1958, tedy velmi pozdě, zatímco ta kniha je z roku 1937. A tam je důležitá předmluva, kde vysvětluje, že to byla kniha neobratná, ale dokud se mu nepodaří v nějaké knize vyjádřit tento mlčenlivý soulad mezi matkou a synem, tak neudělal nic a že to je to, co stále hledá. A je to pravda, v *Cizinci* nakonec odsuzují Meursaulta ne proto, že zabil Araba, ale proto, že neplakal na pohřbu své matky. Jiný hlas: A přesto v té poslední části, v té, na kterou jste narážel, cítíme, že tam je hluboká shoda, že Meursault je ten, kdo nepotřeboval plakat, kdo nepotřeboval mluvit a kdo byl v hluboké shodě se svou matkou a právě ji znovu nacházel. V *Moru* je také jedna naprosto mlčenlivá dvojice matka-syn, a to je doktor Rieux a jeho matka. V *Nedorozumění* je matka natolik mlčenlivá, že se nakonec se synem nevysvětlí a v důsledku toho ho zabije. A tak dále. V základu je tedy tato obsese, která vychází ze zcela osobní citlivosti, jež není nevědomá, protože on si jí je vědom, Camus ji formuluje velmi dobře. Není to žádný *psychoanalytik*, který by to z něj musel tahat vývrtkou, říká to on sám. Ale to právě patří k jeho umění a k jeho citlivosti, podle mého soudu to nepatří k jeho *filosofii*.

Ostatně, pokud si všimnete, v první části *Cizince* používá Camus techniku amerického *behavioristického* románu, to znamená, že popisuje pouze činy, gesta a slova, aniž by vůbec vstupoval do psychologie. Ovšem s tím, že ji zcela obrací – v americkém románu se to dělá pro dodání rychlosti či brutality akci, zde je to prostě proto, aby se ukázala vnitřní prázdnota Meursaulta. Ale v druhé části, kde Meursault znovu nabývá vědomí věcí, je tato americká technika opuštěna a nastupuje zcela jiný způsob vyprávění.

Jiný hlas: Pokud jsem správně rozuměl, tak Camusův protest proti modernímu *nihilismu*...

Jiný hlas: Totiž on používá slovo *nihilismus* ve velmi specifickém smyslu.

Jiný hlas: Chtěl popsat situaci moderního člověka, který je v určité konfrontaci se světem, se svou situací a musí tuto situaci přijmout.

Jiný hlas: Ano, on používá slovo *nihilismus* ve velmi specifickém smyslu. *Nihilismus* je pro něj vždy to, když se lidský duch odchýlí, když právě skrze přemíru logiky propadne *nacismu* nebo *stalinismu* a tak dále, *terorismu*.

Jiný hlas: Protože ta poslední věta z *Cizince* jsou ty výkřiky nenávisti... jak je ta poslední věta, to znáte určitě ze školy?

Jiný hlas: Mluvíte o poslední větě *Cizince*, tu si nepamatuji nazpaměť, kde se Meursault připravuje na popravu.

Jiný hlas: Ano, říká, že doufá, že tam budou výkřiky nenávisti a že bude spokojen. To je jakýsi zárodek kontaktu s ostatními.

Ale když používá slovo *nihilismus*, zejména v *Vzpouzejícím se člověku*, je to v politickém smyslu, je to zase něco jiného. Aplikuje to... mluví o ruských *nihilistech*, které znáte, jindy mluví o současném světě.

Nihilismem nazývá to, co se odchyluje a kde vražda vstupuje do politického záměru.

Jiný hlas: Ale chování tohoto muže není absolutně politické...

Jiný hlas: On si myslel... on vždy říkal, že by bylo třeba nahradit politiku morálkou, ale zároveň dodával, že je to naivní a že to nelze udělat úplně, že je tedy třeba provést politickou reformu, ale také reformu morální. V každém případě vnášet morálku do politiky. A že to všechno není nic ve srovnání s láskou. Protože on definuje morálku jako „nešťastnou náhražku lásky“.

Jiný hlas: Ale Camusův člověk je absolutně sám v absurdnu.

Jiný hlas: Ano, je sám v té první části, v popisu absurdity, protože Sisyfos je sám, je sám se svým balvanem. Ale *Vzpouzející se člověk* už není sám, protože má někoho, proti komu se bouří. To už je obrovský pokrok. Maurice Blanchot na to upozornil. Tedy už to není Sisyfos, kdo se bouří, Sisyfos je úplně sám. Je to otrok, který se bouří proti pánovi, a tudíž už není sám.

Samozřejmě nemůžeme vědět, jak by se Camus vyvíjel, co by se stalo, jak by se rozvíjelo jeho dílo. Když mluvil o *Nemesis*, bohyni míry, měl takový trochu zvláštní sen. Navazoval na to, co napsal Goethe v druhém dílu *Fausta*, kde si Goethe představuje, že Faust a Helena – Helena Trojská – mají dítě. Je to tedy sňatek ducha severní Evropy s duchem středomořským. A Camus si to přál, říkal, že jsme neustále v situaci, kdy dáváme přednost buď *filosofiím* Německa a severní Evropy, nebo *filosofiím* středomořským, a že by bylo třeba dosáhnout toho, aby se to všechno zharmonizovalo a sjednotilo. Což ovšem není nutně snadné. Zapomněl jsem jméno toho dítěte Fausta a Heleny... *Euforion*, myslím. Je to někde v mé knize. Ostatně ve *Faustovi* se to dítě moc nepovede, je hned zabito.

Ale podstatné je, že ho přitahovala řecká před Sokratovská *filosofie*, možná pod vlivem Nietzscheho. Vždy říkal, že má řecké srdce, vždy snil o cestě do Řecka, kam se dostal až na konci života, protože mu do toho vždy něco vlezlo. A naopak vůbec neměl rád Římány. Měl rád Itálii, Florencii, ale neměl rád staré Římány. Přitahovalo ho Řecko. Nesmíme také zapomínat, že když byl studentem, psal svou diplomovou práci o Plótínovi, *novoplatonikovi*, a o svatém Augustinovi.

--- (1987-06-04 Roger Gremier – Albert Camus (2) [LVH182VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: ...představil první knihu, kterou jsem napsal, byla to edice u Gallimardu, jmenovala se *Espoir*, tedy Naděje. A na zadní straně obálky bylo napsáno: vycházíme z nihilismu, protože to bylo po válce. Už tam bylo toto slovo. A teď budeme dělat to a to. Vlastně to neznamenal nic víc. Ostatně tato edice *Espoir* byla tak trochu pro smích, protože mezi těmi tituly byl například můj *Le Rôle de l'accusé* (Role obviněného), pak tam byla kniha od Colette Audry *On joue perdant* (Hrajeme na poraženého), kniha od Violette Leduc s názvem *L'Asphyxie* (Udušení), nebo kniha Jacques-Laurenta Bosta *Le Dernier des métiers* (Poslední z řemesel). No, bylo to velmi nadějně.

Hejdánek: Já mám pořád ten dojem, že, odpusťte, jestli nic, tak já budu insistovat na svém, pořád ten dojem, že člověk, který se bouří a který zároveň, takříkajíc, na nic nevěří, nebo prostě nemá se o co opřít, nemá nějakou ideu, program, takže vlastně sám sebe odsuzuje k tomu, aby jeho revolta zůstala gestem. A teď jde o to, jestli skutečně u toho Camuse jde jenom o tu to vzepětí té poslední, sebrání poslední energie, vzepětí posledních sil k tomu protestu, k té revoltě, anebo jestli skutečně mu jde třeba o nějakou novou morálku.

Jiný hlas: V principu ne, protože to vyúsťuje v morálku, fatálně. Ostatně se často říkalo o Camusovi, že není filosof, ale moralista.

Hejdánek: Jenomže termín moralista může mít takové trošku zabarvení, že je to pouhá kritika mravů.

Jiný hlas: Ano, samozřejmě. Že je to morální posouzení, a nikoliv, že by budoval nějakou morálku. Tedy spíš někdo, kdo posuzuje sociální, lidské, filosofické nebo politické události z morálního hlediska.

Hejdánek: Třeba Nietzsche, ten má takovouto koncepci: všechny dosavadní hodnoty...

Jiný hlas: ...*toutes les valeurs qui ont eu cours jusqu'à présent...*

Hejdánek: padají, že jsou znehodnoceny, znehodnoceny.

Jiný hlas: ...*perdent leur valeur*.

Hejdánek: A to znamená, že se dostáváme do období nihilismu.

Jiný hlas: ...*ça veut donc dire qu'on rentre dans une période de nihilisme*.

Hejdánek: Přičemž ovšem to období nihilismu, to je přechodné období.

Jiný hlas: *...mais en même temps cette période de nihilisme c'est une période transitoire.*

Hejdánek: Po němž následuje něco jako vyšší morálka.

Jiný hlas: *...laquelle succède une période enfin une morale plus élevée.*

Hejdánek: Nietzsche nekáže tu novou morálku...

Jiný hlas: *...il ne la... il ne la fonde pas lui-même mais attendez, il l'a ébauchée un petit peu. Bon, il est mort trop tôt. Enfin puisqu'il avait 47 ans quand il est mort, hein.*

On Nietzsche umřel trochu brzo, aby úplně budoval tu morálku.

Mais il l'a ébauchée un petit peu en prônant justement une attitude de la mesure, enfin ce qu'il appelait la Némésis, c'est-à-dire, comme disait Pascal, ne rien exclure. Prendre ce qu'il y a de bon partout, quoi, et garder toujours une certaine mesure, se méfier des excès du rationalisme. Ne pas, sous prétexte qu'on a renoncé à Dieu, se mettre à déifier l'histoire, enfin c'était ça, quoi, les points sur lesquels il s'ancrait enfin le plus solidement.

Ta morálka Nietzscheho se zakládala hlavně na pojmu míry a co dál, je to dál?

...sous prétexte que... Oui, que Dieu est mort, disons, ne pas ne pas remplacer Dieu par l'histoire.

Že člověk nemá nahradit, třeba jakože nemá nahradit Boha dějinami, a že si musí dávat pozor na všechny... *comment dire excès?*

Jiný hlas: *Excès.*

Jiný hlas: Výstřelky, výstřelky rozumu.